

ב ו ר ל א ה ת ס פ ר

לום, שבע יקום, שבע יתקומם, עך שהוא נמצא מוכרע תחת יד הגורל, תחת קשי ערפה של גזירה נעלמה החורפת על חייו.

אך מה טעם? מדוע? למה? מה פשר למידת דין זו אשר בה ימודו את חיי? "למה כל הרעה, כל הסבל בחיים אלה?" כך וכדומה לכך שואלים תמיד גבוריו, וכיחוד תגדל השאלה: "מדוע תנחת יד-התמים הכבדה דווקא על הנבחר, על הטוב?" ביצירתו של בורלא עוד רועמים הרעמים של השא-לה היהודית העתיקה, של צדיק ורע לו, אך שאלה נוררת שאלה, שאלה מעסיקה שאלה, וסימן שאלה גדול פריש על פני כל גבוריו של בורלא. אין כאן סבלת העולם כנחון ועומד, שיש רק לשאול בו: כיצד? קיימת דיון שאלה ראשית: מדוע? למה? — הנהפכת במקרים רבים לפירמת עצומה. ופעמים גדול צערה של פירכה זו מצעים של היסורים עצמם. משברי חיים נהפך למשבר-שבנפש, למשבר דתי, לסכסוך בין אדם למקום, ואוי לו לאדם תתי ומת מתוך תהייה זו. אולם לרוב יבוא לבסוף הפיוס, הסדר חדש יורד על האדם, מנחת-נפש חר-שה תפקדו, גדולה מוץ שאברהם לו. כך היא הסכימה של הספור הצרוף, "בקי דושה או באהבה": כניעת-לב — מורדת-לב — פיוס עילאי. כך מתפיים סוף סוף גם בעל, "אשתו השנואה", שהרם כל הימים מתוך כפיפת ביהו, חשוד האהבה. כך מוצא פיוס-חיים, חדוות-חיים, גם רחמו העיוור (נפתח לי אדם), איוב זה, שזדים נטלנו מטנו את מאורעינו ונתמות נטל את כל הנפשות אשר אהב. מתוך העינים, מתחת למפולת חיוו בנה לו מחדש את עולמו, רק אז, באכוד לי הכל, גם אור עינים וגם תקוה, גם אהבה וגם אמונה — מצאתי הכל: מצאתי את עצמי". כך הם אנשיו של בורלא: בעלי דימון גדול, בעלי דרך גדולה, בעלי מידות גדולות, נכנעים גדולים, יחיבי-אלהים גדולים, מודררים במד רון גדול, מוצאי הסדר גדול. —

אכן, לא במשורה ימודו. ררכו דרך הגודש — בניב, בתו, בחוויה, בעלי לה, באנשים. היסודות למיניהם לא מיווג עצמם, לא למדו רסן, גדלים פרא כצמח הטרופי. ברומנו כיחוד נכונה לנו שפעת מעשים ודברים, רחישת אנשים למכביר, משוגים אלה מאלה, הסתכסכות העלילה, הצטנפות הוטים דקים ועבים יחד, התארעות שאינה פוסקת. המורה קיים בחומר וקיים ביוצר. גזעים, תרבויות, עולמות דר-עים יהדיו ודמיונו של המחבר נוהג בהם, המציאות והדמיון משתורים שוני וערב לרועת-צבעונין אתה. רצוננו — אין זו אנדה, כי החיים דימים לכך. רצוננו — אין זו אלא אנדה, כי התיום אינם כך. באחד מסיפוריו ניתן משל נאה: "כאשר ידוד נושא כלים על סוף פשוט אחרי אדוניו הצביר". שנים אלה יצאי יחד לדרך בעצם יצירתו של בורלא. פעמים אנו נמצאים שותים ליד זה, פעמים נישאים אנו עם זה.

בורלא הוא פנוליסטן לתיאכון, כל האמצעים כשרים לו לכך, לרבות אלה שיש בהם גם מן התמימות. אולם מעל לפבולה מרחפת האידויאָת, נשמת הספור, רטט היוצר, להישתחו הטמורה, וכל שאר נו עומד על כך הריהו כמו שהשיק שפי תנו אל הקנקן ולא טעם מיינו. בורלא חותר למשהו בכל ספור, מתחבט במשהו, מתרצו או מניחו בתיקו, ומשי-מצרפים קו-לסו, תו לתו, מתגלה לנו, שהספור עומד אחוז שרעפים ושואל בלי חדל לנתחכות אדם ולנתיב אלהים. ומכל נתיבות יצירתו עלה והגיע לספרו "עלילות עקביה", שראוי לעמוד עליו כמיותר.

א. קריב

המציאות הרגילה עשויה כמתכונתה: הנה זיותני חיים, אצילו הליכות, מרבי תפארת בעולם, והנה, מאידך, רשעים מרושעים, פריצי אדם. כל מידה שהוא חולק לאדם בסאה נדושה הוא חולקת. לניבורו הנבחר הוא משנה זיואיקונין וקושר הילה לראשו, והאחר — חותם התופת עליו. בכתביו מהלכים כביטי קדם האדם-המלאך והאדם-ההייה, והניר לוי הפסיכולוגי שלו הוא, ששניהם בכל זאת אינם אלא בני-אדם.

וכשם שהוא נותן לאדם להגיע לערך ההפלה של עצמו, כך הוא נותן לאחד היצרים לכבוש את מלוא האדם, מלוא חייו. רחשי הלב אינם חרישים, מדומדמים, — קולם קול ברמה, כיהם אתם לפרק סלעים. התרבות עוד לא ציננה ולא הפשירה את הדם. אך גם יציר הטוב איתן בין האיתנים, גם הוא כא סוד משחק הכוחות, המחוללים נדוי-לות. האדם הוא צומת של כוחות מרובים, של היצר והרוח והמקרה והגורל, הקמים זה על זה, ואין לדעת יד מי תהא על העליונה. על כן יציר קה מתהגות במהלך ספוריו. יש כאן תמיד פרשה של דרמה נפשית, מת-נדדת כל הקלע ממרומים לתהומות. הנכוד עומד תמיד או לפני הוכיה הגר דולה או לפני ההפסד הגדול, וההכרעה תלויה בו וגם לא בו. יש והוא חותר וחותר אל מהוו, ומתקרב ומתרחק, מתקרב ומתרחק הליפות, כספינה בין נלי ים. ויש שגם בתוך נפשו הוא נקלע בין ציר לציר — בין אהבה לחובה ("בלי כוכב"), בין מסירות לקנאה ("בקדושה או באהבה"), בין אמונה לכפירה ("נפולוי אדם"). הגיר בור נתון בסכסוך מתמיד אם בינו לבין עצמו, זאם בינו לבין גורלו, בינו לבין נסיבות חייו. הוא עומד על נפשו, מחפל תחבולות, נאבק, מעפיל, מתעצם להתיר חרצופות, לרלב על נבי מבשר

דוליו תרבות עתיקה או נידוליו בר, שנובה להם ויפעה להם. כמעט בכל ספור שלו ישנו אחד הכם, המקנה דעה והבנה בררכי חיים, בארתות ההשנחה, בהליכות עולם. פעמים זהו אדם נודע בעמיו, יהודי ואפילו לא יהודי, כמו השיך עבדול כארם ("נפולוי אדם"), פעמים זוהי נפש צנועה, נכבדת למר-אית עיון, כמו היהודי התימני עלוב-הגורל אבריהיה ("בלי כוכב"), שנת-אחדו בו אלס-נפש ומחק שפתים.

אך יתרון חידוש הוא לבני סופר היונק מן המורה, שגם עזרת-הנשים שבכתביו שקולה בנגד עזרת-הנברים כגודל שיעורי הקומה שלה. בורלא יר דע את ההישלמה הנונה של האשה, המתענית תחת יד נורלה בדוסיה, בני-פש כפופה, — האשה שהכנעתה נדוי-לה. אך כנגד אלו הוא הוקס גם קלטי תרי נשים אחרות, שפתם ניבורה בסתם רומן הריהו כננסית לעומתן. הוא מבי קש למעלה מן המטבע שטבעו חכמים באשה כשרה, למעלה מן המטבע שטבעו עו אמנים באשה קונת-לב, — גדולת הוא מבקש מן האשה. ובכתביו מצוי יות נשים שהוצקה בהן מידה זו, נשים שיש בהן מיקוד הסדר שבתפארת, מיסוד האמהות. והאשה המודרנית שלו, בת הניטו הירושלמי הישן, נתעל-תה לביעית *homo sapiens* ("בת-ציון").

בכלל נוטה בורלא לכתור לו לגבור לא את האדם שבכלי-ומת-השנה, את אחר-העם, — הוא נמשך אל המוכהק, אל המופלה, אל זה שטעם מיוחד או משקל מיוחד בחייו. הוא אוהב את הרגש החוק שבאדם. הוא עש להאי דיר שיעור קומתו של אדם, למצוא בו או להעניק לו אנפין דברבין. הוא גורם אדם רבא, לא אדם זוטא, בין לטוב בין לרע. את הדיוקנאות שלו הוא צד לפי הסכימה הפולארית, שאין

לא עם יובלו בלכד, מצות סוקרים מלומדה, אלא כעיקר עם הופעת ספרו החדש "עלילות עקביה" נתעורר הפעם הרצון לתזור ולקרוא כמה מספוריו ורומניו המרובים של בורלא. הכפר האחרון, היוצא מן השורה, זורע אור חדש גם על קורמיו, הוא מצריך ומס-ייע כאחד לעמוד על אפיקי היצירה של מחברו. מרמתו של יוצר ניתן לדי-אות כל פיתולו השבילים המוצנעים, המולכים אליה, אל רמה זו. השביר לים המטפסים אל על ביצירתו של בורלא הבויים הם בתוך תירשות של שיחים וקנים, העיקר והלווי-לעיקר סבוכים אצלו עד להולך שולל, ורק מן הנקודות הרמות שלו תקנה העין הכחנה נכונה כמלוא נופו.

וראי, לראש וראשונה הריהו הזיון של נשיקת החומים, של פגישת ענפים בספרותנו. ואמנם, כמה מהשכת אבי-דה, כמה מקיבוץ פזורים, כמה משיכת נדחים יש בעצם תופעת, תחילה לכל בדיקה והבחנה במהותה של יצירתו. אתו שבה אל ספרותנו התוליה הנפי-קדת, זו הנעלמה או הנאלמה זה כמה. היהדות המזרחית, הצמודה עויין אל עולם המורה בכלל, נתנה קולה, נתנה ריחה, וזבתיקה תוויה ונונייה, הקימה ציורה ומשוררה. הויה יהודית אהרת, דומה ואינה דומה לזו הגלויה וידועה לנו מן החיים והספר, מתגלית לפנינו מן ההעלם, ועל ידה אנו חוזרים וכי-אים לירי מנע והשקה כלשהם גם עם המורה נופו, שממנו לוקחנו ואליו אנו שבים. היהודי של בורלא אינו פרוש ומפורש מכפיפת שכלו, כיהודי הותיק במורחה של אירופה. דומה, כי כך סניבתו הוא לא פחות משהוא אדם מישראי. בחכונתו זו יתר דמיון לו ליהודי האירופי אשר במערב. משום כך יצוק גם אופי מרחי בספוריו של בורלא אף כשאינם עקורים מקדקע יש-

ראל. אולם אפילו מבחינה יהודית נדוי-דא כמה לקויים היונו בחסר בלי מבחר לו של בורלא, בלי יריעת ירושלים העתיקה, למשל, אחרי שכתריאלבקה כבר זכתה בספרותנו למצבת זכרון, מעשה ידו אמנים מובהקים. מראה הבית והרהוב, אורח-החיים ואורח-הדבור ואוצר-ההשנות ודרכי-הרוח ויחי סי הבריות החרותים בכתביו הלא הם חוספתא גדולה למשנתם של ציירי ההוי היהודי בתפוצות. ברם כל המעי-מיד את עיקרו של בורלא על טביעת מטבעותיו של האדם היהודי נוסח ספ-דד וארצות המורה כמעט ומצמק את דמגתו. יש ידים לשער ואפילו לקבוע הנחה, שבורלא מעסה הרבה את התומר החצוב סן ההוי. ומובע בו צורות לפי חזונו ודמיונו. מי שמכיר את דפוסי החיים הללו הכרה-מלבד רואה אילי בעיקר את חרינתו של הסופר ואת-תנור פתו החפשית, ורק אנו, התיריים בת-הזמן, מלקטים אחד לאחד את השיך דים שהוא משיך ועושים אותם יחד לנו. יתר על כן, מחמת העדר הבחנה אינטימית בחומר שבידו נוטלים אנו את טביעתו הוא ושתים אותה נוספות על המטבע הטבע ועומד. על כל פנים תחמו הוא לא ההוי כשלעצמו, — תחמו הן הוויות-אדם שאין תחומים להן.

אחוזת יצירתו-היא אמנם אותי ערי-לם יהודי-מרחי, עולם מצער, מסויג מעכריו או פרוץ אל המצרים הסמיר בים, שרוח מן המרחב כמעט לא תעי-בור דרכו, — אך בורלא אינו מתגדר בעצמו של עולם זה, הוא רוקע כאן מרומים ותוהם מעמקים, נותן גם כאן לאדם לזקוף קומתו מעלה מעלה, בכל שלבי החיים, בכוכו כוכיהם, אינו שולל מן האדם את זכות הגדלות. בצד הפרימיטיב הגמור, מהדררה מורהית של האדם העממי, הוא מעלה תמיד אנשי-סגולה, יפי נפש ורחבי לב, גרי